

DESPRE ORIGINILE LEXICULUI LIMBII SPANIOLE

ROXANA MARIA CREȚU
Universitatea de Vest din Timișoara

Cuvinte cheie: *influențe, împrumut, lexic, origini, spaniolă*

Limba spaniolă se vorbește atât pe teritoriul Spaniei, cu excepția teritoriilor unde se vorbește limba catalană (Catalonia, Insulele Baleare, Comunitatea Valenciană), limba bască (Álava, Guipúzcoa, Vizcaya și Navarra) și limba galiciană (Galicia), cât și pe teritoriul Americii Centrale și de Sud, cu excepția Braziliei.¹

În formarea limbii spaniole se disting trei mari perioade: perioada medievală, numită și a castilienei vechi, între secolele X-XV; perioada medie, între secolele XVI-XVII și perioada modernă, de când a fost înființată Real Academia de la Lengua, în 1713 și până în zilele noastre.

Numele de castiliană provine de la regiunea Castilia. În secolul al X-lea apar primele texte în limbă romanică *Glosas Silenses* și *Glosas Emilianenses*. În secolul al XIII-lea, regele Alfonso al X-lea cere să se scrie în limbă romanică marile opere istorice, astronomice și juridice, nu în latină².

Începutul castilienei medii începe în 1492 și este marcat de patru evenimente importante în istoria Spaniei: descoperirea Americii, publicarea primei gramatici a limbii spaniole, *Gramática de la lengua española*, scrisă de Antonio de Nebrija; recucerirea regatului Granadei, ultimul califat arab, ceea ce a dus la dispariția dialectului

¹Torgu Iordan, Maria Manoliu, *Introducere în lingvistica romanică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1965, p. 59-60.

²Ileana Oancea, Luminița Panait, *Schiță de istorie a romanității*, Timișoara, Excelsior Art, 2002, p. 141.

mozarab și expulzarea evreilor din Spania, eveniment care a avut ca efect apariția iudeo-spaniolei. Prin căsătoria Isabelei de Castilia cu Fernando de Aragón s-a unificat Castilia cu Aragón, iar limba oficială a regatului a fost castiliana, astfel că spaniola a devenit limba în care se redactau documentele legale și limba folosită în politica externă. În timpul domniei lui Carol al V-lea, pentru a intra în grațiile regelui, oamenii trebuiau să i se adreseze în limba castiliană, care era și limba oficială la curțile europene.

Înainte de romanizare, Hispania a avut o configurație etnică și lingvistică deosebit de complexă. În Iberia s-a păstrat limba bască, limbă vorbită și astăzi în câteva provincii din nord-estul Spaniei, în provinciile Viscaya, Guipúzcoa, o parte din Álava și Navarra; și în sud-vestul Franței, în regiunile Labourd, Basse Navarre, Soule și în districtele Bayonne și Mauléon. Basca este un idiom preindo-european, nu se cunoaște cu certitudine originea acestuia.³

Există teorii care susțin că numele de *Iberia* ar face trimitere la Iivria din Caucaz, ceea ce ar întări ideea apartenenței la familia limbilor paleocaucaziene. Studii recente arată că iberii ar fi locuit doar în partea de răsărit a Spaniei, originea lor fiind hamitică, din nordul Africii; iar strămoșii bascilor ar fi populația vasconă (Vascones), înrudiți cu acvitanii. Așadar, bascii au ajuns pe tărâmul iberic probabil într-o epocă foarte veche din Caucaz, trecând prin Africa de nord, ceea ce ar fi dus la o combinație între cele două populații, explicând astfel asemănările dintre cele două limbi. După ei, pe teritoriul peninsulei au sosit celții, s-au amestecat cu populația autohtonă și așa s-au format celtiberii. În nordul și nord-vestul teritoriului se mai găseau și ligurii. Cu sosirea romanilor, iberii, celții și ligurii au fost asimilați, bascii fiind singurii care au „supraviețuit” romanizării⁴.

Pe teritoriul Spaniei au urmat fenicienii, care au întemeiat orașele Cádiz, Málaga, Adra, Cartagena (care a devenit capitala lor) și Mahón (în Insula Menorca); grecii care au întemeiat Alicante, Denia (lângă Alicante), Rosas (în Catalonia), Ampurias; populația ligurică: Langa,

³ Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 105.

⁴ Ileana Oancea, Luminița Panait, *op. cit.*, p. 31.

Berganza, Toledo; celții, care s-au amestecat cu iberii dând naștere unei populații numite de istorici celtiberici; prezența lor este atestată prin toponime: Conimbriga (Coimbra), Mundobriga (Munébrega), Brigantium (Betanzos) unde *briga* însemna „fortăreață”, Segontia (Sigüenza), Segovia (Segovia), Navardum, Lacobriga⁵.

În ceea ce privește vocabularul, spaniola a împrumutat din substrat: termeni referitori la⁶:

- accidente de teren: *charco* „baltă”, *arroyo* „pârâu”, *vega* „vale”, *barro* „noroi”;
- termeni pentru a denumi elemente ale florei sau faunei: *alondra* „ciocârlie”, *zorra* „vulpe”, *becerro* „vițel”, *cachorro* „cățel”, *perro* „câine”, *pico* „cioc”, *galápago* „broască țestoasă de apă”, *gusano* „vierme”, *berro* „unțșor”, *abedul* „mesteacăn”;
- obiecte legate de meșteșuguri străvechi, creșterea animalelor, alimente: *colmena* „stup”, *manteca* „grăsime vegetală”, *cerveza* „bere”, braga „chiloți”.

Fiind limbă romanică, stratul limbii spaniole este latin, iar superstratul limbii spaniole a fost influențat de: vandali, vizigoți, arabi⁷.

Referitor la lexic, spaniola a preluat din latină termeni privitori la⁸:

- om și părți ale omului: *brazo* „braț”, *cerebro* „creier”, *dedo* „deget”, *diente* „dinte”, *higado* „ficat”, *frente* „frunte”, *mano* „mână”, *nariz* „nas”, *ojo* „ochi”, *pelo* „păr”, *pecho* „piept”, *oreja* „ureche”;
- familie: *padre* „părinte”, *madre* „mamă”, *suegra* „soacră”, *suegro* „socru”, *cuñado* „cumnat”, *nuera* „noră”,

⁵ Iorgu Iordan, *Istoria limbii spaniole*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963, p. 13.

⁶ Rafael Cano Aguilar, *El español a través de los tiempos*, Madrid, Arco Libros, 1992, p. 21-22.

⁷ Iorgu Iorgan, *op. cit.*, p. 97-98.

⁸ Rafael Lapesa, *Historia de la lengua española*, Madrid, Gredos, 1981, *passim*.

- natură: *agua* „apă”, *campo* „câmp”, *lago* „lac”, *río* „râu”, *montaña* „munte”, *pedra* „piatră”, *tierra* „pământ”;
- locuința omului: *casa* „casă”, *pared* „perete”, *mesa* „masă”;
- numele animalelor, păsărilor și insectelor: *caballo* „cal”, *cabra* „capră”, *lobo* „lup”, *toro* „taur”, *vaca* „vacă”, *oso* „urs”, *hormiga* „furnică”, *gallina* „găină”, *mosca* „muscă”, *animal* „animal”, *buey* „bou”;
- vegetație: *árbol* „arbore”, *flor* „floare”, *hierba* „iarbă”;
- timp: *año* „an”, *día* „zi”, *ayer* „ieri”, *luna* „lună”, *noche* „noapte”, *semana* „săptămână”;
- verbe care indică acțiunea: *tener* „a avea”, *beber* „a bea”, *cantar* „a cânta”, *conocer* „a cunoaște”, *dar* „a da”, *dormir* „a dormi”, *morir* „a muri”, *nacer* „a naște”, *nombrar* „a numi”, *escribir* „a scrie”, *sentir* „a simți”, *saber* „a ști”, *ver* „a vedea”, *vender* „a vinde”, *decir* „a zice”;
- zilele săptămânii, lunile anului, anotimpurile: *lunes* „luni”, *martes* „marți”, *abril* „aprilie”, *septiembre* „septembrie”, *diciembre* „decembrie”, *primavera* „primăvară”;
- termeni religioși: *altar* „altar”, *ángel* „înger”, *bautizar* „a boteza”, *cristiano* „creștin”, *creer* „a crede”, *demonio* „demon”.

Peninsula Iberică a fost cucerită și colonizată treptat, la fel ca celelalte provincii ale Imperiului Roman. Au fost aduși coloniști, militari, funcționari, agricultori, meseriași. Pentru pătura conducătoare a autohtonilor s-au înființat școli, rezultatele s-au resimțit timpuriu, cum arată apariția unor filosofi și scriitori latini originari din Peninsula Iberică: Seneca, Lucanus, Marțial, Quintilian etc. Colonizarea s-a făcut în două direcții. Una a pornit din sud (Betica), în apropiere de Gibraltar, mergând spre nord, spre Galicia; și cea de-a doua din est (Tarraconenses, actuala Tarragona) spre vest până la Galicia (care înseamnă de fapt granița dintre spaniolă și portugheză), ceea ce a dus la formarea a două provincii: Hispania citerios și Hispania ulterior. Limba latină clasică s-a menținut mai bine în sud decât în nord, unde s-a păstrat latina populară, deoarece în sud condițiile materiale de viață erau mai bune, favorabile dezvoltării culturale, majoritatea populației era orășenească, iar cea a nordului țărănească, în nord.

Un rol important în procesul de romanizare l-a avut creștinismul. Limba folosită de autorii creștini, de biserica creștină era latina, limba de cultură și limba oficială a Imperiului Roman. Spaniola nu se deosebește prin nimic de celelalte limbi romanice, în ceea ce privește contribuția latinei eclesiastice la formarea ei⁹.

În Peninsula Iberică s-au așezat patru triburi germanice, venite de peste Pirinei: alanii, vandalii, suebii și vizigoții, ultimii fiind cei mai numeroși și importanți. Vizigoții au ocupat meseta castiliană (centrul Spaniei) și au stabilit capitala la Toledo. S-a păstrat un număr ne semnificativ de cuvinte, deoarece la venirea lor în Peninsula Iberică vizigoții erau romanizați. Aceștia au stat în Peninsula Iberică până la sosirea arabilor.

Dintre cuvintele vizigotice păstrate în limba spaniolă menționăm: *espía* „spion”, *guardia* „pază, gardă”, *guerra* „război”, *sayón* „călău”, *escanciano* „paharnic”, *tapa* „dop”, *aspa* „meliță”, *aleve* „trădare”, *alevoso* „trădător”, *agasajar* „a primi cu bună voință”, *rapar* „a răpi, a smulge din rădăcină”. De asemenea, spaniola are și un sufix de origine vizigotică: *-engo*: *abadengo*, *abolengo*, *realengo*. Din toponimie s-au păstrat: *Gadón* (în Oviedo, La Coruña, Pontevedra), *Vilagude* (Pontevedra), *La Goda* (Barcelona), *Palacios de Goda* (Ávila), *Valdegoda* (Oviedo), *Goda* (La Coruña), *Godella* (Valencia), *Gudillos* (Segovia). În spaniolă regăsim și nume de origine germanică: *Ramiro* (Ranimirus), *Fernando* (Frithunandus), *Elvira* (Gailiviro), *Alfonso* (Ildifunsus)¹⁰.

În anul 711 arabii, popor semitic, au pătruns în Peninsula Iberică, unde au stat până în 1492. Cel mai surprinzător amănunt este acela că cucerirea Peninsulei Iberice a durat 7 ani, până în 718 și numărul invadatorilor a fost de 12000. În cele opt secole în care arabii au conviețuit cu populația romanizată pe teritoriul Hispaniei niciuna din limbi nu a câștigat o supremație definitivă, spre deosebire de limbile germanice, care au fost absorbite de cele romanice. Această situație particulară a dus la scindarea graiurilor romanice pe teritoriul peninsulei în trei grupe: castiliana (spaniola de azi), galiciană (din care

⁹ *Ibidem*, p. 19-22.

¹⁰ *Ibidem.*, p. 26-29.

s-a dezvoltat portugheza) și catalana (limbă apropiată de spaniolă și de provensală). Așadar, deși a fost din punct de vedere politic sub dominație arabă, populația romană a „supraviețuit”, singurele influențe în limbă fiind de natură lexicală.¹¹

În partea de sud a Hispaniei o parte din populația romanizată a fost puternic influențată de arabă, localnicii au preluat obiceiuri arabe, dar nu și-au schimbat religia, continuau să vorbească și romanica, dar au învățat și araba, care era limba de cultură. Se numeau mozárabes și datorită lor avem elemente arabe în limbile ibero-romanice.¹²

Meyer-Lübke, referitor la influența arabă, menționează „că prin conținutul lor, cuvintele împrumutate desemnează, aproape toate, obiecte materiale, expresii care se referă la cucerirea și conducerea militară și mai ales civilă, la cultura și fertilizarea pământului, nume de plante, de meșteșuguri, obiecte de lux oriental și noțiuni aparținând științelor cultivate în mod special de către arabi”. Cuvintele împrumutate de limbile romanice ne arată un popor cu o mare cultură originală, cu instituții publice proprii, pe care le-au impus cuceritorilor, dar totodată ne arată relații pline de înțelegere între două popoare foarte deosebite nu numai prin limbă, ci și prin religie și rasă”¹³.

Cultura arabă era foarte dezvoltată în toate ramurile ei. Regele arab Alhákem al II-lea a întemeiat capitala la Córdoba, unde a construit o bibliotecă ce avea 400.000 de volume și a întreținut la curtea sa o atmosferă intelectuală superioară. Au apărut numeroase școli, în special de filosofie; literatura arabă a întrecut literatura latină. Numai în Córdoba erau 27 de școli pe care le putea frecventa oricine gratis. Istoricii epocii afirmă că în Spania musulmană toată lumea știa să citească și să scrie, pe când în Europa creștină majoritatea erau analfabeți.¹⁴

Arabii au fost cei care au contribuit la dezvoltarea științei și a culturii, așadar cuvintele importante din arabă au pătruns în limbile romanice prin intermediul spaniolei. În spaniolă, majoritatea cuvintelor arabe au fost preluate cu articolul hotărât *al: alcalde* „primar”,

¹¹ *Ibidem*, p. 114-115.

¹² Carlo Tagliavini, *op. cit.*, p. 247.

¹³ Iorgu Iordan, Maria Manoliu, *op. cit.*, p. 280-281.

¹⁴ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 35.

almirante „amiral”, *azúcar* „zahăr”, *azucena* „crin”, *alfombra* „covor”, *ajedrez* „șah”, *zahareño* „sălbatic”. De asemenea, s-au păstrat și unele toponime: *Alhambra*, *Gibraltar*.¹⁵

Din limba arabă s-au păstrat aproximativ 4000 de cuvinte. Cuvintele arabe desemnează noțiuni din¹⁶:

- armată: *almirante* „comandant”, *alaride* „zgomot de luptă”, *barbacana* „întăritura exterioară a unei fortărețe”, *alférez* „purtător de drapel”;
- administrație: *aldea* „sat”, *alcalde* „primar”, *aguacil* „portărel”;
- industrie: *alambique* „alambic”, *azúcar* „zahăr”, *almáciga* „rășină aromatică”, *almagra* „ocru roșu”, *aceite* „ulei”, *zumo* „suc”;
- agricultură: *noría* „roată de scos apă”, *arrealo* „fermă”, *sequía* „secetă”;
- comerț: *carraca* „corabie mare”, *almoneda* „licitație”, *almojarife* „vameș”, *tarida* „corabie de mărfuri”;
- îmbrăcăminte: *babucha* „papuci”, *barragan* „stofă din păr de cămilă”, *alborno* „halat”;
- obiecte diverse: *albornia* „vas de lut”, *jarra* „vas de apă”, *alfiler* „ac”, *alfombra* „covor”, *almohada* „pernă”, *taza* „ceașcă”;
- plante: *abenus* „abanos”, *albaricoque* „piersică”, *berenjena* „vânăță”, *bellota* „ghindă”, *arroz* „orez”, *zanahoria* „morcov”, *azafrán* „șofran”, *azahar* „floare de portocal”, *aceituna* „măslină”;
- animale: *alacrán* „scorpion”, *adiva* „șacal”, *alfaraz* „cal arab”, *alfil* „elefant”, *jabalí* „mistreț”, *atún* „ton”;
- viață în familie: *laúd* „instrument muzical”, *naipe* „joc de cărți”, *ajedrez* „șah”, *azar* „la întâmplare pentru jocurile de noroc”;
- cultură, știință: *álgebra* „algebră”, *almanaque* „calendar”, *cero* „zero”, *cifra* „cifră”;
- diverse: *garrido* „frumos, cuminte”, *hacino* „trist”, *horro* „liber”, *zafio* „greoi”, *fulano* „cutare”, *hasta* „până”, *ojalá* “dacă ar vrea Dumnezeu”

¹⁵ Carlo Tagliavini, *op. cit.*, p. 249.

¹⁶ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 281-287, *passim*.

După cum am observat anteriormente, particularitatea limbii spaniole este dată de amestecul elementelor de substrat, superstrat și adstrat. Am observat că fiecare popor care a cucerit teritoriul actual al Spaniei a lăsat într-o măsură mai mică sau mai mare o influență asupra lexicului limbii spaniole.

Bibliografie

- CANO AGUILAR, Rafael, *El español a través de los tiempos*, Madrid, Arco Libros, 1992.
- HUALDE, José Ignacio; OLARREA, Antxon; ESCOBAR, Anna María, RAVIS; Catherine E., *Introducción a la lingüística hispánica, Segunda edición*, New York, Cambridge University Press, 2010.
- IODAN, Iorgu, *Istoria limbii spaniole*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963.
- IODAN, Iorgu, MANOLIU, Maria, *Introducere în lingvistica romanică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1965.
- LAPESA, Rafael, *Historia de la lengua española*, Madrid, Gredos, 1981.
- OANCEA, Ileana, PANAIT, Luminița, *Schiță de istorie a romanității*, Timișoara, Excelsior Art, 2002.
- TAGLIAVINI, Carlo, *Originile limbilor neolatine*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.

ON THE ORIGINS OF THE SPANISH LANGUAGE LEXICON

Abstract

Keywords: *influence, loanword, vocabulary, origin, Spanish.*

In this article we intend to do a review regarding the history of the lexicon of the Spanish language and observe in what measure the nations who passed through the Iberian Peninsula left footprints into the Spanish language. It is known that the Spanish is a romance language, but as any other languages that have particularities, Spanish too has differences and distinguishes itself from the other languages that resulted from Latin. And, evidently, these differences have something to do with the nations who lived in the present territory of Spain. That's why we intend to present in this article the nations which left footprints into the Spanish lexicon, regardless of the time they lived in the Peninsula. We will classify the vocabulary by keeping in mind the types of the linguistic layer: substratum, superstratum and adstratum.